

ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ

Στα μονοπάτια της νιότης

ΝΕΑΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΥΚΝΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

*Στον Οδυσσέα της νιότης μου,
που με βοήθησε να απαλλαγώ
από τις ενοχές μου.*

*Γύρισα στα ξανθά παιδιάτικα λημέρια,
γύρισα στο λευκό της νιότης μονοπάτι,
γύρισα για να ιδώ το θαυμαστό παλάτι,
για με χτισμένο απ' των Ερώτων τ' άγια χέρια.
Το μονοπάτι το 'πνιξαν οι αρκουδοβάτοι,
και τα λημέρια τα 'καψαν τα μεσημέρια,
κ' ένας σεισμός το 'ριξε κάτου το παλάτι,
και μέσ' στα ερείπια τώρα και σι' αποκαΐδια
απομένω παράλυτος· σαύρες και φίδια
μαζί μου αδερφοζούν οι λύπες και τα μίση·
και το παλάτι ένας σεισμός το 'χει γκρεμίσει.*

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, «Χαλάσματα»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*Η ιστορία είναι ένας εφιάλης από τον
οποίο προσπαθώ να ξυπνήσω.*

Τζέιμς Τζόυς, *Οδυσσέας*

Κάθομαι στο κατάστρωμα του καραβιού με προορισμό το νησί. Το βιβλίο έχει πέσει στα γόνατά μου. Χαϊδεύω το όστρακο που κρέμεται στον λαιμό μου. Το ακουμπώ στο αυτί μου για χιλιοστή φορά, ή μήπως για εκατομμυριοστή; Ακούω τον ήχο των κυμάτων καθώς χτυπούν στα βράχια.

Μου το είχε χαρίσει ο Οδυσσέας σ' εκείνη τη μοναδική σχολική εκδρομή του γυμνασίου. Άνοιξη του 1944 ήταν. Ο διευθυντής με χίλια βάσανα είχε πάρει άδεια από τον Γερμανό φρούραρχο να μας αφήσει να κατεβούμε στην παραλία.

Ήταν μια ζεστή μέρα που σε καλούσε να βγεις και να την απολαύσεις. Πριν ακόμα φτάσουμε στην άμμο, τα πιο τολμηρά αγόρια είχαν βγάλει τα παντελόνια τους και με τα σώβρακα βούτηξαν στη θάλασσα.

Τα κορίτσια, παραπέρα, σηκώσαμε τα φουστάνια μας και πλατσουρίζαμε στα ρηγά. Μέσα στον ορμίσκο το νερό ήταν λάδι. Στ' ανοιχτό όμως πέλαγος τα άσπρα άλογα του Ποσειδώνα κάλπαζαν. Λίγο ακόμα και θα ξεπηδούσαν

από τα κύματα και οι κόρες του, οι Νηρηίδες, και θ' άρχιζαν τα παιχνίδια.

Στην επιστροφή με πλησίασε ο Οδυσσέας, έβαλε ένα όστρακο στη χούφτα μου και είπε:

«Κράτα το. Κάθε φορά που θα θέλεις ν' ακούσεις τη βουή της θάλασσας θα το βάζεις στο αυτί σου. Κι όταν νιώθεις την ανάγκη θα με καλείς κι εγώ θα έρχομαι κοντά σου, όπου κι αν βρίσκομαι».

Ακολούθησα τη συμβουλή του κατά γράμμα. Κάθε φορά που η ζωή μου δυσκόλευε με θανάτους, επώδυνες αποφάσεις, στιγμές αγωνίας και κατάθλιψης, το κοχύλι ήταν η παρηγοριά μου, σαν να ήταν ο ίδιος κοντά μου για να μου δίνει δύναμη.

Άραγε, τι να σκέφτεται εκείνος; Ζει, όπως κι εγώ, με αναμνήσεις, ενοχές και τύψεις;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΟΙΞΑ ΤΟΝ ΦΑΚΕΛΟ και δεν μπορούσα να πιστέψω στα μάτια μου. Το υπουργείο Παιδείας μ' έστειλε σ' ένα νησί του ανατολικού Αιγαίου ν' αντικαταστήσω για ένα διάστημα τον επιθεωρητή, ο οποίος είχε πάρει αναρρωτική άδεια.

Άνοιξη του 1978 κι εγώ έπρεπε να ξεχάσω το προγραμματισμένο ταξίδι μου στην Αμερική και τον γάμο της ξαδέρφης μου της Αλίκης για να παρουσιαστώ στη θέση μου, και μάλιστα γρήγορα.

Άνοιξα την μπαλκονόπορτα για ν' ανασάνω και να καταλαγιάσουν οι χτύποι της καρδιάς μου. Οι γλάστρες μου ολάνθιστες, ποτισμένες, φροντισμένες, και τα παρτέρια μετά το κλάδεμα είχαν πετάξει νεαρά φύλλα. Τα λουλούδια ήταν η μεγάλη αγάπη της ζωής μου και τα βιβλία το καταφύγιό μου. Όσο θυμόμουνα τον εαυτό μου πάντα με ένα βιβλίο ήμουνα στο χέρι. Ακόμα κι όταν σπούδαζα φιλολογία, άφηνα τα κείμενα της ελληνικής γραμματείας και ζητούσα τη συντροφιά των αγαπημένων μου συγγραφέων.

Είχα προσπαθήσει κι εγώ να γράψω μικρές ιστορίες, παραμύθια, διηγήματα, που δεν τα θεωρούσα όμως άξια να εκδοθούν κι έμεναν κλεισμένα στα συρτάρια του γραφείου μου.

Ξαναδιάβασα το έγγραφο. Σιγά σιγά έφευγε η πρώτη ταραχή. Σκέφτηκα ότι το ταξίδι στο νησί θα μπορούσε να είναι και ένα ταξίδι λύτρωσης, το τάμα που είχα κάνει πολλά χρόνια και δεν μπόρεσα ποτέ να το εκπληρώσω. Να ζητήσω συγγνώμη και ν' αφήσω λίγα λουλούδια στον τάφο του αδικοσκοτωμένου.

Πατί το νησί εκείνο ήταν η πατρίδα μου, εκεί είχα γεννηθεί.

Όταν έπεσα να κοιμηθώ εκείνο το βράδυ, οι μνήμες χίμηξαν να με πνίξουν. Νόμιζα ότι είχα γιατρευτεί έπειτα από τόσα χρόνια. Πίστευα ότι τα φαντάσματα που με κυνηγούσαν είχαν πια επιστρέψει στα σκοτάδια τους. Αλλά, να που ένα έγγραφο είχε ανοίξει ξανά τις πληγές μέσα μου.

Μήπως όμως αυτή ήταν η ευκαιρία να συμφιλιωθώ με το παρελθόν; Να πάψουν να με βασανίζουν οι δαίμονες, οι εφιάλτες, το ψέμα και τα δάκρυα; Όταν αντικρίσω κατάματα όσα έζησα κι αναμετρηθώ μαζί τους μπορεί και να λυτρωθώ μια για πάντα. Αλήθεια, πώς θα νιώσω όταν ξαναπερπατήσω σε εκείνα τα δύσβατα μονοπάτια, ανεβώ στο βουνό, διαβώ φουσκωμένους χείμαρρους και χιονισμένες βουνοπλαγιές;

Θα με θυμάται άραγε ο Οδυσσέας; Είχαμε ζήσει μαζί επικίνδυνες αλλά και συναρπαστικές περιπέτειες, από κείνες που δεν ξεχνιούνται εύκολα, όσα χρόνια κι αν περάσουν.

Γέμισα αποβραδís τη βαλίτσα μου με όλα τα απαραίτητα και την τελευταία στιγμή έχωσα μέσα και ένα ζευγάρι αθλητικά παπούτσια. Είχα την ελπίδα ότι θα κατάφερα

να ν' ανεβώ σε εκείνα τα κακοτράχαλα μονοπάτια όπως τότε.

Προτίμησα να πάω με το πλοίο της γραμμής, πάντα μου άρεσε να ταξιδεύω με καράβια. Όλη τη νύχτα πάλευα με τους γνωστούς εφιάλτες μου. Χαράματα ξύπνησα νικημένη, κουβαριασμένη μέσα στα ιδρωμένα σεντόνια. Ανέβηκα στο κατάστρωμα να με φυσήξει ο αγέρας, να πάρω βαθιές ανάσες, να ηρεμήσω.

Τα αστέρια έλαμπαν όταν το καράβι έστριψε στον κάβο και έβαλε ρότα για το λιμάνι. Στα δεξιά οι όγκοι των βουνών, θεοσκοτεινοί, και μόνο μια γαλακτερή ανταύγεια, εκεί κατά την ανατολή, έδειχνε πως σε λίγο θα ξημέρωνε. Η πλαγιά του βουνού, η «στοιχειωμένη», ήταν κρυμμένη μέσα στις σκιές και την ομίχλη της νύχτας.

Σ' εκείνα τα βουνά είχε γίνει ένας άγριος πόλεμος, πνιγμένος στο αίμα. Εκατοντάδες παλικάρια έδωσαν τη ζωή τους για να μείνει ελεύθερο το νησί από τους βαρβάρους που θέλησαν να το κατακτήσουν.

Φτάσαμε στην προβλήτα την ώρα που έβγαινε ο ήλιος. Ανέβηκα στο κατάστρωμα και αμέσως με χτύπησε η βροχή του λιμανιού. Κοιτούσα την πόλη, που αγκάλιαζε αμφιθεατρικά τον κόλπο. Καινούρια σπίτια, πολυκατοικίες, ξενοδοχεία είχαν σκαρφλώσει στους λόφους. Και η προκυμαία γεμάτη καφετέριες, μπαράκια, σουβλατζίδικα, ζαχαροπλαστεία. Όταν βγήκα, ήμουν από τους τελευταίους επιβάτες.

Πήρα ένα ταξί κι αρχίσαμε ν' ανεβαίνουμε τις στροφές για να φτάσουμε στην πόλη όπου είχα γεννηθεί, εκεί που βρισκόταν το Γυμνάσιο και η έδρα του επιθεωρητή.

Οι χωματόδρομοι είχαν ασφαλτοστρωθεί, έβλεπα από ψηλά τις παραλίες που ήταν γεμάτες με ομπρέλες και ξαπλώστρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΑ ΓΟΝΑΤΑ ΜΟΥ έτρεμαν όταν το ταξί σταμάτησε έξω απ' το Γυμνάσιο, μ' έπνιγε η συγκίνηση. Σ' αυτό το κτίριο είχα περάσει χρόνια αξέχαστα που είχαν σημαδέψει τη ζωή μου.

Ήταν ώρα διαλείμματος. Τ' αγόρια έπαιζαν ποδόσφαιρο, μάλωναν, φώναζαν, έβριζαν, παραλίγο η μπάλα να μου 'ρθει κατακέφαλα.

Ένας καθηγητής ήρθε να με υποδεχτεί. Τον γνώρισα αμέσως. Ήταν ο Μιχάλης Ανδρεαδάκης, συμμαθητής μου τότε στο γυμνάσιο. Με γνώρισε κι εκείνος. Αγκαλιαστήκαμε.

«Δάφνη, καλώς όρισες. Ποιος καλός άνεμος σ' έφερε στο νησί μας;»

«Καλώς σε βρήκα, Μιχάλη. Κι εγώ χάρηκα που είσαι καλά. Είμαι η επιθεωρήτρια που θ' αντικαταστήσει για λίγο τον Γεράσιμο Παυλάκη, μέχρι να επιστρέψει στο πόστο του».

«Έλα, πάμε στο γραφείο. Δεν το πιστεύω ότι σε ξαναβλέπω έπειτα από τόσα χρόνια».

«Δεν ξέρεις ότι ο δολοφόνος γυρίζει πάντα στον τόπο του εγκλήματος;»

Γελάσαμε κι οι δυο.

«Έλα να γνωρίσεις τον γυμνασιάρχη κι αν δεν είσαι

κουρασμένη πέρασε και από την τάξη μου. Έχουμε λογοτεχνία».

Γνώρισα τον γυμνασιάρχη και τους άλλους καθηγητές, με κέρασαν καφέ και κουλουράκια. Έπειτα πήγα στην τάξη του Μιχάλη.

Οι μαθητές ήταν στην αρχή διστακτικοί, πρόσεχαν τι έλεγαν, ήθελαν να βγάλουν τον καθηγητή τους ασπροπρόσωπο. Το βιβλίο που είχαν μελετήσει ήταν *Η ζωή εν τάφω* του Στρατή Μυριβήλη, ένα από τα αγαπημένα μου. Είναι ένα κείμενο αντιπολεμικό, ένας ύμνος στην ειρήνη, με ρεαλιστικές σκηνές και μεγάλα νοήματα, γραμμένο με πάθος, συγκίνηση, αισθήματα που προβάλλουν τη σημασία και την ομορφιά της ζωής.

Σιγά σιγά οι γλώσσες των παιδιών λύθηκαν, πήρα κι εγώ μέρος στη συζήτηση. Οι μαθητές είχαν καταλάβει πόσο φοβερός είναι ο πόλεμος, πως κάνει τον άνθρωπο θηρίο και ότι πρέπει ν' αγωνιζόμαστε για να έχουμε ειρήνη.

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι ένα αγόρι γύρισε σε μένα και μου είπε:

«Εγώ, κυρία, θα γίνω συγγραφέας. Θέλω να γράψω για τον πόλεμο στο νησί μας και για τη γερμανική Κατοχή, τότε που σκοτώθηκε ο παππούς μου».

«Ποιος ήταν ο παππούς σου;» ρώτησα.

«Ο Ανέστης Αποστόλου».

«Είσαι γιος της Μέλπως;» ψέλλισα.

«Ξέρετε τη μάνα μου;»

«Ναι, την ήξερα...»

Θεέ Μεγαλοδύναμε! Ένωσα μια μαχαιριά να μου τρυπάει την καρδιά. Ο μικρός ήταν εγγονός του αδικοσκοτωμένου!

Ο αέρας μέσα στην αίθουσα είχε πήξει. Πνιγόμενα. Βγήκα έξω να ανασάνω. Τα λόγια του αγοριού είχαν ανοίξει την πληγή και άρχισε πάλι να αιμορραγεί.

Ήξερα ότι ο χρόνος κυλούσε και δεν έπρεπε να τον σπαταλώ. Καταλάβαινα ότι όσο κι αν έπνιγα μέσα μου τις μνήμες έπρεπε επιτέλους να ξελαφρώσω. Και ποιος ξέρει, ίσως να ήταν κι άλλη μια ευκαιρία να ξαναδοκιμάσω τις δυνάμεις μου, να γράψω ένα βιβλίο, μπορεί και να τα κατάφερα. Μαζί μ' αυτό το ανοιχτό τραύμα μέσα μου, έζησα πολέμους, κατοχές, εμφυλίους, είχα έναν ολόκληρο θησαυρό στο μυαλό και στην ψυχή μου από τραγωδίες, γνώσεις, περιπέτειες κι απίστευτα γεγονότα. Το γράψιμο είναι θεραπεία ψυχής, το είχα νιώσει και τότε που έγραφα τα πρωτόλεια κειμενάκια μου. Θα μάθαιναν και τα παιδιά τι σημαίνει πραγματικός πόλεμος, όπως και όλα τα δεινά που τον ακολουθούν. Σήμερα διασκεδάζουν παίζοντας με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, χαίρονται να σημαδεύουν τον εχθρό με τα πιο σύγχρονα όπλα και να τον σκοτώνουν.

Έφυγα από το Γυμνάσιο. Περπατούσα και δεν ήξερα πού πήγαινα. Οι δρόμοι τώρα πια είχαν ονόματα. Παλιά λέγα-

με «κοντά στον φούρνο του Πανούση», «πίσω από τις φυλακές» ή «στην πλατεία του Αγίου Νικολάου». Πήρα τον κεντρικό δρόμο. Και από τις δυο πλευρές μαγαζιά που πουλούσαν αναμνηστικά για τους τουρίστες. Είχαν βγάλει τις προμάτιες τους στα πεζοδρόμια, έσπρωχνα για να περάσω.

Σπίτι δικό μου να μείνω δεν είχα. Το πατρικό μου δεν υπήρχε πια. Όταν πέθαναν οι γονείς μου δεν έμεινε κανένας για να το φροντίσει. Οι πιο στενοί συγγενείς είχαν φύγει άλλοι στην Αμερική και άλλοι στην Αυστραλία. Το σπίτι σιγά σιγά κατέρρεε. Έγινε τόπος κατοικίας αλλοδαπών που δούλευαν στα κτήματα. Οι βροχές που έμπαιναν από παντού και οι σεισμοί το αποτελείωσαν.

Πριν στρίψω στη γωνία κοντοστάθηκα. Δεν ήθελα να το δω ρημαγμένο. Όμως τα πόδια μου συνέχισαν να προχωρούν και αυτό που αντίκρισα ήταν χειρότερο απ' ό,τι φανταζόμουνα.

Τα κεραμίδια της στέγης το είχαν καταπλακώσει, οι περισσότεροι τοίχοι ήταν γκρεμισμένοι και μόνο η πέτρινη σκάλα έμενε ανέγγιχτη. Έλειπαν οι γλάστρες με τους βασιλικούς, τα γεράνια, οι μπιγκόνιες που φύτευαν τα άξια χέρια της μάνας μου. Σε εκείνο το σπίτι είχα στεγάσει την παιδική μου ηλικία, εκεί έζησα τα δύσκολα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής Κατοχής, εκεί γνώρισα και τον πρώτο έρωτα με τον Οδυσσέα.

Έφτασα και στην πλατεία της εκκλησίας. Παιδιά έπαιζαν ξέγνοιαστα, καλοταϊσμένα, φωνακλάδικα. Και πάλι η μνήμη πήρε φωτιά. Τότε που στους τοίχους της εκκλησίας έγραφαν οι Ιταλοί κατακτητές «Viva Duce, vincere,

vincere e vinceremo». Και ο παπα-Ιάκωβος να τρέμει από θυμό, να παίρνει βούρτσες και ασβέστη για να σβήσει τις μεγαλόστομες επιγραφές. Και οι Ιταλοί να τις ξαναγράφουν και να φοβερίζουν τον παπά πως θα του ξυρίσουν τα γένια και θα τον κρεμάσουν στο καμπαναριό της εκκλησιάς, αν τις ξανασβήσει.

Ένωσα τόση μοναξιά, παγωνιά και απελπισία, και ας έλαμπε ο ήλιος. Στον νου μου ήρθαν οι σίχτοι του Σεφέρη από τον «Γυρισμό του ξενιτεμένου».

— Παλιέ μου φίλε τι γυρεύεις;
χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
με εικόνες που έχεις αναθρέψει
κάτω από ξένους ουρανούς
μακριά απ' τον τόπο το δικό σου.

— Γυρεύω τον παλιό μου κήπο·
τα δέντρα μού έρχονται ως τη μέση
κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια
κι όμως σαν ήμουνα παιδί
έπαιζα πάνω στο χορτάρι
κάτω από τους μεγάλους ίσκιους
κι έτρεχα πάνω σε πλαγιές
ώρα πολλή λαχανιασμένος.

Ο ξενώνας που θα έμενα ήταν ένα παλιό πετρόχτιστο οινοποιείο που οι ιδιοκτήτες του το είχαν μετατρέψει σε καλόγουστο ξενώνα.

Μου έφεραν κεράσματα, λουκούμια, καφέ και νερό.

Με πήγαν στο καλύτερο δωμάτιο. Άνοιξα την μπαλκονό-
πορτα της βεράντας. Η θέα ήταν υπέροχη. Έβλεπα δεξιά
μου τα βουνά κι αριστερά τη θάλασσα. Τα βουνά... Και τι
δεν είχαν δει τότε...

Και πάλι η μνήμη αγόριψε.